

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Pojetí vznešena v díle Arthura Schopenhauera

Štěpán Korběl

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra filozofie
Studijní program Humanitní studia
Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce
Pojetí vznešena v díle Arthura Schopenhauera
Štěpán Korbel

Vedoucí práce:

PhDr. Miloš Ševčík, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených
pramenů a literatury

Plzeň, duben 2018 .....

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu práce PhDr. Miloši Ševčíkovi, Ph. D. za odborné vedení práce, mnohé cenné připomínky a podnětné rady k vytvoření mé bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Schopenhauerova filozofie.....	7
2.1 Vztah objektu a subjektu.....	8
2.2 Věta o důvodu.....	10
2.3 Svět jako vůle.....	10
2.4 Vůle jako utrpení.....	13
3. Umění dle Arthura Schopenhauera.....	15
3.1 Platónské ideje.....	15
3.2 Genialita.....	17
3.3 Hodnota uměleckého díla.....	19
3.4 Stupně umění.....	20
3.4.1 Architektura.....	20
3.4.2 Sochařství a výtvarné umění.....	22
3.4.3 Poezie.....	24
3.4.4 Hudba.....	26
4. Estetická zkušenost.....	28
4.1 Estetická kontemplace.....	28
4.2 Pojem krásného.....	30
4.3 Pojem vznešeného.....	32
4.4 Vznešeno v umění.....	35
5. Závěr.....	38
6. Seznam použité literatury.....	40
7. Resumé.....	42

1. Úvod

Arthur Schopenhauer byl německý filozof 19. století, hlavní myšlenku své filozofie rozebírá v díle *Svět jako vůle a představa*. Pokusíme se zde nastínit klíčové pojmy jeho filozofie - vůle jako představa. Především se zaměříme na estetickou oblast, jež v jeho díle představuje jednu z cest k objektivnímu poznání.

V bakalářské práci *Pojetí vznešena v díle Arthura Schopenhauera* bude představena estetická kategorie vznešena v umění z pohledu již zmíněného filozofa.

Počátky vznešena se datují do období antiky, v průběhu lidského vývoje se pojem vznešena neustále formoval. Vznešeno je vnímáno jako kategorie estetiky, které nelze odepřít vliv na uměleckou tvorbu.

První kapitola bakalářské práce je věnována Schopenhauerově filozofii. Je zde nastíněno dílo *Svět jako vůle a představa*, ve kterém se Schopenhauer zabývá teorií poznání a podstatou fenoménů. Pokusíme se objasnit vztah subjektu a objektu, který je předpokladem pro veškeré poznání. Musíme uchopit vůli jako činitele, který utváří veškeré představy subjektu a se kterým nedojdeme k objektivnímu poznání.

Druhá kapitola je zaměřena na oblast umění. Jsou zde rozebrána jednotlivá umění a jejich podstata v rámci hierarchického uspořádání. Schopenhauer vyzdvihuje hudbu, díky analogii s objektivací vůle nespadá hudba do klasických forem umění a její podstata není shodná s podstatou ostatních uměleckých druhů. V neposlední řadě se zaměříme na hodnotu génia jakožto čistě poznávajícího subjektu, tj. mělce, který je schopen pracovat s idejemi.

Třetí a zároveň poslední kapitola pojednává o problematice vznešena. Bude zde objasněno samotné nazírání subjektu a uveden rozdíl mezi vznešenem a krásnem. Pojednáme o otázce smyslů, jež Schopenhauer řeší v rámci estetického zálibení. Uvedeme okolnosti podporující vznešený pocit a celkovou charakteristiku vznešena, kde Schopenhauer chápe vznešeno jako méně či více intenzivní požitek. Tato intenzita závisí na skutečnosti, ve které se příroda staví ke kontemplujícímu subjektu nepřátelsky. Závěr je věnován výkladu vznešena v dílčích částech umění.

2. Schopenhauerova filozofie

Arthur Schopenhauer patří mezi významné představitele německé filozofie 19. století. Jeho stěžejní dílo přechází do sféry etické a umělecké metafyziky.¹ Schopenhauerova koncepce se kriticky staví proti přírodovědnému úzu, jehož předmět zkoumání spočívá ve snaze popsat podstatu světa bez subjektu. Materialismus, jež je zaměřen na objekt a postrádá subjekt, není s to popsat podstatu fenoménu, neboť veškeré poznání vychází ze subjektivní představy.² Schopenhauerova kritika vůči přesvědčení o nadřazenosti rozumu v racionalistické filozofii souvisí s filozofickým systémem Georga Wilhelma Friedricha Hegela, že ve větší míře podporoval rozum.³ Schopenhauer inklinuje k iracionalismu, především k iracionální antropologii, v základu jeho metafyziky se bezesporu nachází problematika člověka včetně samotné vůle.⁴

Schopenhauerovo dílo je známé svým pesimismem, obsah jeho filozofie je zaměřen na vůli, která je základním principem veškerého bytí i bytostným základem pro veškeré jevy anorganické i organické přírody. Je nutno podotknout, že právě vůle nám plně odhaluje pesimismus autora. Ten se projevuje především ve vůli, která uvádí člověka do neustálého koloběhu, kdy je jedno přání nahrazováno přáním druhým. Vůle aktivně působí v člověku, který směřuje k cíli, dokud ho nedosáhne. Při této cestě k cíli jeho život naplňuje nespokojenost, neštěstí a bolest. Tyto lidské hodnoty jsou charakterizovány jako negativní a pomíjivé. Vůle vyskytující se v přírodě představuje základní princip, ze kterého vyvěrá veškeré zlo, bezcílnost chtění, žádostivost, puzení a neustále probíhající boj.⁵ Navzdory pesimismu v Schopenhauerově díle lze říci, že myšlenky nám přináší nový pohled na svět „*Schopenhauerovi se však podařilo ukázat něco, o co filozofové usilovali bez valného úspěchu po mnoho staletí. Svět, jak jej známe, je z převážné části naším výtvozem [...] v základě se však nachází neklidná energie, kterou nelze odvrátit, která určuje hranice naší kreativity a která nás vposledku přemůže.*“⁶

Schopenhauer spatřoval stěžejní zdroje své práce v Kantově a Platónově filozofii. Předpokládá, že každý, kdo se bude zabývat jeho filozofií je obeznámen s Kantovou

¹ SCHOPENHAUER, Arthur. *O vůli v přírodě a jiné práce*, s. 7.

² SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 40.

³ SCHOPENHAUER, Arthur. *O vůli v přírodě a jiné práce*, s. 8.

⁴ POPELOVÁ, Jiřina. *Rozpad klasické filosofie*, s. 193.

⁵ MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*, s. 16.

⁶ MCGREAL, I. Philip. *Velké postavy západního myšlení*, s. 416-417.

filozofií a jeho spisy. Schopenhauer se domníval, že Kantovu filozofii očišťuje od chyb, kterých se tento významný filozof dopustil. Tuto „očistěnou“ filozofii posléze podává ve formě, ve které se představuje jako nositel ryzí pravdy.⁷ Kant přichází s podmínkami, které jsou nezbytné k poznání viditelného světa. Těmto podmínkám se podřizuje jednak naše poznání a zkušenost, jednak i veškeré jevy světa. Poznání neumožňuje zachytit věc o sobě, neboť věc o sobě, podstata veškerenstva, stojí mimo čas, prostor a kauzalitu.⁸

Schopenhauer současně upozorňuje také na významnost Platóna, jehož idea ho ovlivnila natolik, aby ji od něho převzal a dále využíval její koncepci ve svém díle. Platónova filozofie směřuje ke stanovisku, že jevy světa jsou pouhé stíny něčeho věčného a neměnného, existence světa idejí nás vede k pravému poznání, neboť empirické poznání je pouze povrchní.⁹ Souvislost mezi Kantem a Platónem tkví v samotném pohledu na svět, kdy mu oba filozofové přičítají znak pouhého jevu. Podstata o sobě je nám skryta a jen náznakem vystupuje jako fenomén, ve kterém se můžeme přesvědčit o její existenci.¹⁰ Schopenhauer pokládal Kantovo a Platónovo učení za nejvýznamnější. Třetí a zároveň poslední zdroj Schopenhauerovy inspirace je spatřován v tradici Véd a Upanišád, jež označil za základ, z něhož vyplývají některé jeho myšlenky.¹¹

2.1 Vztah objektu a subjektu

Na počátku Schopenhauerovy filozofie hovoříme o teorii poznání, jehož obsah pro člověka tvoří viditelný svět. Lidské vědomí si v poznávacím procesu utváří určité představy, k jejichž znakům náleží zachycení daného objektu v prostoru, čase a kauzalitě.¹² Poznání je zakomponováno v představě a tvoří základ veškeré zkušenosti člověka.

Vědomí spadá pod vztah subjektu a objektu, oba tyto póly leží naproti sobě, čímž vytváří mezi sebou kontrast. Tyto póly jsou nedělitelnými součástmi, jedna bez druhé nemůže být myšlena. Schopenhauer klade velký důraz představě, nebýt představy bez náležité subjektivity svět by zanikl, neboť veškeré poznání je podřízeno této představě.

⁷ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 7.

⁸ MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*, s. 12.

⁹ Tamtéž, s. 9.

¹⁰ Tamtéž, s. 13.

¹¹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 8.

¹² MAJOR, Ladislav. Schopenhauerova filosofie člověka. In: *Filosofický časopis*, s. 776-777.

Schopenhauer se ve svém díle odvolává na protiklad mezi idealismem a materialismem, vyskytuje se zde snaha seskupit jevy světa do všeobecně platných zákonitostí.¹³

Schopenhauer hovoří o subjektivní stránce takto: „*To, co vše poznává a od nikoho není poznáváno, je subjekt.*“¹⁴ Absolutní pravdu o světě získáváme na základě a priori, neboť vše je naše představa a veškerá bezprostřední i zprostředkovaná data z ní nutně vychází. Aby představu bylo možno uchopit rozumem musí se na poznávacím procesu podílet rozvažování, které je podmíněno nazíráním. Nazírání znamená poznávání subjektu prostřednictvím smyslového vnímání. Jedině za pomoci rozumu jsme schopni rozvažování, které by bylo jinak pouhým nazíráním.¹⁵ Objektivní stránka je kladena do protikladu se subjektem, objektivní stránka je podřízena času, prostoru a kauzalitě. Bytí objektů je odvozeno od příčiny nebo účinku, tj. z kauzality, která na základě zkušenosti přistupuje k našemu vědomí. V tomto ohledu je tělo subjektu objektem, který je podmíněn větou o důvodu, neboť nesouvisí bezprostředně s vůlí,¹⁶ nepůsobí bolest ani slast.¹⁷

Schopenhauer upozorňuje, že ve filozofii lze nalézt dva protiklady vztahu objektu a subjektu. Příkladem prvního extrému (vznik subjektu z objektu), kde se do popředí dostává materialismus, může být filozofie přírody. Smyslové poznání subjektu je zde zcela opomíjeno. Tímto jednáním věda nepostihuje pravou podstatu světa a vykládá poměry představ konstruktivní metodou.¹⁸ Naopak filozofie transcendentálního idealismu, který zastupuje Fichtova nauka o Já, je druhým extrémem, jenž dává podnět ke vzniku objektu ze subjektu.¹⁹ Skutečnost, že filozofie souvisí s vědomím člověka a tím i subjektivitou, vychází z požadavků, jež dovolují vzniknout filozofii. „*Za první, že člověk má odvahu nenechat si na srdci žádnou otázku, a za druhé, že všechno to, co se rozumí samo sebou, si přináší ke zřetelnému vědomí, aby to pojal jako problém.*“²⁰ Extrémní postupy filozofie a vědy jsou podle Schopenhauera chápány jako omyl, neboť nás relativní svět vede k neustálému hledání samotné podstaty věcí, jež je odlišná od subjektivní představy. Z těchto důvodů autor nevychází ani z objektu, ani ze subjektu, nýbrž z představy, která zahrnuje obojí.²¹

¹³ MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*, s. 44.

¹⁴ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 21.

¹⁵ Tamtéž, s. 36.

¹⁶ MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*, s. 45.

¹⁷ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 33.

¹⁸ Tamtéž, s. 37-38.

¹⁹ Tamtéž, s. 42.

²⁰ SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga a paralipomena: malé filosofické spisy*, s. 7.

²¹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 44.

2.2 Věta o důvodu

Věta o důvodu je pojem objevující se v Kantově kritice, svět je podmíněn lidskou činností, jež má podobu a prioriho poznání.²² Ve stejném kontextu ji Schopenhauer poprvé uplatnil ve své disertační práci *O čtverém kořeni věty o dostatečném důvodu*. Věta o důvodu je společnou směrnicí dostupného vědeckého úzu, jehož jádrem je především otázka po důvodu. Ptáme se, proč něco dospělo k takovému výsledku, proč se to tak děje, přičemž se v podstatě odkazujeme na důvod.

Cílem exaktních věd je popsat obsah věty o důvodu projevující se v objektivním světě a s tím související mnohosti. Nejedná se však o nic jiného, než o představu světa založené na zákonitostech vztahu příčiny a důsledku, jež je nám blízká skrze a priori.²³ Jinak řečeno věda své pozorování zaměřuje na určitý rozsah kauzality, aby mohla vysvětlit konečný stav, který vychází sám ze sebe. Například chemici chtějí redukovat počet chemických látek na jednu jedinou, která neumožňuje žádnou chemickou změnu. Věda se snaží o to shrnout podstatu světa do jedné obecné rovnice, což je nemožné a vedlo by to k chemické antinomii.²⁴ Schopenhauer se sice zmiňuje o bezchybnosti přírodních věd, ale neuznává jejich jednostrannost.²⁵ Je nutno zmínit, že sledováním příčinnosti se věta o důvodu rozpadá do čtyř forem. Členitost věty o důvodu souvisí s povahou objektu, přesněji s našimi představami objektů pro subjekt.²⁶ Čtyři formy je nutno chápat jako nutnost, neboť veškerá příčinnost, veškerá kauzalita, se odvíjí od vyplývání. V jevovém světě má každý důvod svoji příčinu, bytí musí přinášet důvody. Ačkoli se věta o dostatečném důvodu dále rozpadá na čtyři zákony, všechny vycházejí z jednoho a téhož základu. Základem je intelekt individua, z něhož pramení věta o důvodu ve všech jejích podobách.²⁷

2.3 Svět jako vůle

Naše poznání je determinováno příčinou a následkem. Pokud jedno těleso působí na druhé znamená to, že první těleso je příčinou a druhé těleso je následkem, přičemž jedno

---

²² MAJOR, Ladislav. Schopenhauerova filosofie člověka. In: *Filosofický časopis*, s. 777.

²³ Tamtéž, s. 48.

²⁴ Tamtéž, s. 40.

²⁵ SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga a paralipomena: malé filosofické spisy*, s. 12.

²⁶ Tamtéž, s. 38.

²⁷ SCHOPENHAUER, Arthur. *O vůli v přírodě a jiné práce*, s. 170.

přechází v druhé. Schopenhauer navazuje na Kanta a předpokládá, že jsme schopni za těmito jevy příčinnosti spatřit více než jen pouhý jev. Je nám umožněno nahlédnout pravou podstatu věcí. K tomu by nám mělo posloužit poznání vlastního těla, přesněji jeho analýza. Naše tělo nezůstává subjektem, stává se objektem. Představuje jeden z mnoha objektů poznání, jež je však nedílnou součástí subjektu. Tělo tvořící jednotu s poznávajícím subjektem umožňuje nahlédnout podstatu každého našeho pohybu. Přihlížíme-li se tedy podstatě, tak zároveň spatřujeme, že základem je vůle. Vůle tvořící jednotu s tělem musí být činná v jevovém světě, tzn. v každém objektu, neboť ona v něm působí²⁸, s čímž souvisí skutečnost, že vůle je Schopenhauerem označována jako věc o sobě.

Poznáváme okolní fenomény, které jsou vždy podřízeny představě. Když však chápeme úkony a síly všeho živoucího jako projev naší nejnižší podstaty, směřujeme k projevům samotné vůle. Provádíme reflexi, jenž nás vede k věci o sobě.²⁹ Vůle je bezprostřední, a tak niterná naší podstatě, že vše poznané, vyjma vůle samotné, je jen zprostředkované poznání. Vůle neleží v naší představě, jejíž určující věcí je příčina a následek, ale projevuje se skrze příčinu a následek. Vše uložené lidskému poznání je pouhým jejím jevem. Pouze vůle vede k objektivnímu poznání světa a stojí nad větou o důvodu. Představy jsou tedy prostředkem k poznání jejich sil a nikdy tomu není jinak. Projev vůle je omezen prostorem a je vázán na čas. Tyto veličiny času, prostoru a mnohosti jsou Schopenhauerem označovány za „*principium individuationis*“. Ačkoli subjekt o sobě přemýšlí jako o člověku svobodném, jehož rozhodnutí není ničím podmíněno, je podřízen nutnosti, neboť jeho poznání je vedeno větou o důvodu a jeho tělo i veškerý jevový svět je uvězněn v onom *principium individuationis*.

Projevy vůle není hodno zaměňovat s motivy, neboť naše vůle může jednat slepě, zcela oprostěně od motivů. Projev vůle se vztahuje i na živočišnost, přičemž podmínkou představy není právě ona vůle.³⁰ Veškerá jednání subjektu bez jakéhokoli motivu jsou vedeny podnětem, z principu se jedná o všechny organické změny. Podnětem je myšlen například růst, zažívání a dýchání. V případě anorganické přírody nehovoříme o podnětu, ale o slepé síle, jež objektům propůjčuje vůle. Ačkoli jednání vůle u individua nemůžeme s určitostí předpovědět, protože pro jediný objekt jevového světa může mít jeden subjekt

---

²⁸ MAJOR, Ladislav. Schopenhauerova filosofie člověka. In: *Filosofický časopis*, s. 777-778.

²⁹ ABENDROTH, Walter. *Schopenhauer*, s. 40.

³⁰ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 102-104.

zcela jiný motiv, než subjekt druhý. Neorganická vůle je vedena nejobecnějšími zákony a lze je s určitostí předpovídat.³¹

Nutnosti se značně vzdaluje vůle, která představuje věc o sobě. Podle slov Ladislava Majora „*tato metafyzická vůle je zkrátka nekonečné, nerozumné, bezcílné chtění, puzení.*“³² U chtění vůle je nutno zohledňovat její abstraktní pojetí, neboť chtění subjektu je zaměřeno na konkrétní objekty, kdežto chtění vůle o sobě není vedeno žádným konkrétním motivem. Výsledkem je objektivizující vůle, jež se v přírodě objektivizuje v idejích a tato objektivizace je vždy svedena na větu o důvodu, která je prostředkem k našemu poznání. Na metafyzickou vůli není možné uplatnit čas a prostor, neboť stojí mimo principium individuationis. Jejím jediným chtěním, které je oproštěno od chtění konkrétních objektů je veskrze přírodu dostat vykoupení sebe sama.³³

Objektivace vůle prochází stupni, přičemž dílčí akt vůle je vždy podporován aktem zvenčí. Tím dochází k odlišnosti stupňů objektivitě vůle, jejichž difference nezávisí pouze na větě o důvodu, ale závisí též na motivech lidského jednání. Nejnižší stupeň objektivace se připisuje silám přírody, ve kterých převažuje bezprostřední a nadto bezdůvodný projev vůle. Přemístíme-li se pěšky naše kroky jsou bezdůvodné, neboť důvod přináší až subjektivní představa místa, subjektivní představ toho, kam chceme dojít. Bezdůvodnost kroků bychom mohli přirovnat k různým fyzikálním projevům. Jako vazkost či viskozita. Dalším stupněm objektivace jsou rostliny, vyšším stupněm pak zvířata, jež se od sebe příliš neliší svoji individualitou a chovají se pudově. Konečný stupeň objektivace vůle je vlastní člověku, neboť člověk dokáže překonávat pudy výběrem. Už nejsou ukájeny okamžitě, ale směřují do budoucnosti a lze je snadno odkládat a potlačovat. Tím se člověk liší od zvířete, které ukájí pohlavní pud okamžitě, bez výběru.³⁴

V rámci objektivace vůle dochází v přírodě ke sporu, sporem myslíme skutečnost, kdy dochází ke střetu nižšího stupně objektivace s vyšším stupněm objektivace, přičemž druhý stupeň je schopen strávit ten první. Oba stupně se ve sporu snaží ukázat svou sílu, z toho plyne, že střet mezi různými objektivacemi vůle, odehrávající se uvnitř principia individuationis je nepřetržitý. Důkaz takového sporu můžeme vidět v přírodě, v níž můžeme spatřit odlamování horniny vlivem vody nebo, že jelenovitá zvěř či prasata jsou

---

³¹ Tamtéž, s. 107.

³² MAJOR, Ladislav. Schopenhauerova filosofie člověka. In: *Filosofický časopis*, s. 778.

³³ Tamtéž, s. 779.

³⁴ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 117-118.

snadnou kořistí tygra, z čehož je patrné, že nižší objektivace vůle je stravována tou vyšší. Postupujeme-li od nejnižších objektivací vůle k člověku, dospíváme k závěru, že člověk je důkazem nepřetržitého boje a střetu všech nižších objektivací.

Rozdvojení vůle jako takové, která se nejpatrněji projevuje v rostlinné a zvířecí říši je nyní přenesena na člověka. Lidské tělo se nachází na úrovni přírodních sil a překonává tíži země za pomoci vzpřímené chůze. Na vegetativní úrovni lidský organismus bojuje o své zdraví. Jak bylo řečeno, přirozenost věcí dává nahlédnout nikdy nekončícímu boji vůle proti sobě samé.³⁵ Přírodní objekty se neudrží v klidu, jsou v neustálém pohybu, v neposlední řadě se podřizují chtění a nechávají se unášet pudy.³⁶

2.4 *Vůle jako utrpení*

Pudy, chtění a neustálý pohyb Schopenhauer charakterizuje jako „*vůli k životu*“, která se promítá do každého individua. V případě, dosáhne-li individuum naplnění očekávání či uspokojení touhy, nastává nuda. Nuda stejně jako neštěstí vyplňuje lidský život, protikladem je štěstí a blahobyť. Neštěstí není žádoucí a každý se mu snaží vyhnout, potažmo nahradit ho blahobytem. Svět, v němž se směřuje odněkud někam, je Schopenhauerem označován jako svět bolesti, jež je naplněn bezúčelnou snahou každého z nás.³⁷

V učení o nicotnosti lidské existence je nelítostným ukazatelem pomíjivosti především čas, přítomný okamžik snažení přechází v minulost. Hodnoty se časem degradují, jediné, co zůstává stále jsou naše představy a myšlenky už dávno minulého.³⁸ Uvědomujeme si, že už od narození stárneme, že směřujeme od energií naplněného mládí ke stáří, jež doprovází nemoci a vše končí smrtí.

Proti nicotné vůli se staví neštěstí a to proto, že ho pociťujeme o to mocněji, když dochází ke střetu naší vůle s vůlí cizí, která vede k bytostnému strádání. Opomíjíme zdraví našeho organismu, ale zaměřujeme se na sebemenší bolest, kterou se snažíme okamžitě odstranit. Bolest a strádání však nesmíme chápat jako překážku, naopak je třeba obojí nahlížet pozitivně. Pozitivní smýšlení o zle se odvíjí od skutečnosti, že kdyby nám bylo

³⁵ MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*, s. 91-92.

³⁶ Tamtéž, s. 95.

³⁷ MCGREAL, I. Philip. *Velké postavy západního myšlení*, s. 414.

³⁸ SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga a paralipomena: malé filosofické spisy*, s. 156.

toto zlo odňato a stanuli bychom ve světě bez překážek, dostali bychom se do stavu šílenosti. Utrpení je stálou nezbytností života vůbec i když by ho nebylo třeba. Bez cíle by bylo jediným východiskem záměrné páčání zla na druhých- vraždění a usmrcování.³⁹

Možná cesta osvobozující nás od vůle k životu je cesta vykoupení, ve které individuum popře vůli a žije ve stavu blížícím se nicotě. Pro tento stav je charakteristické absolutní zrušení chtění. „*Popření vůle nás zprošťuje všeho... tomu, kdo tohoto popření dosáhl, je sám svět, jenž je objektivací vůle, ničím. Nic proto neztrácíme a nic (což je lepší než něco) získáváme.*“⁴⁰ Vykoupení je možno dosáhnout dvěma způsoby, každý souvisí s délkou stavu, v němž se zdržujeme v odstupu od vůle. Celá bytnost lidské existence je, při hlubším náhledu, z podstaty špatná. Individuum usiluje o vlastní dobro a opomíjí ostatní, stává se egoistou upřednostňující své cíle na úkor strádání druhých.

První a trvalý způsob vykoupení z vůle nachází pouze ten, kdo na ostatní přenese svoji vůli v sobě objektivizující. Pochopí, že v celém univerzu věcí je nejdůležitější pravá láska a spravedlnost. Bezúspěšné snažení a bolesti jsou pro toto individuum naprosto pomíjivé.⁴¹ Člověk se pozvedá na úroveň askeze a dokonalého poznání, a zároveň se asketicky staví proti vůli ostatních, čímž ratifikuje její popření. Muka jsou pro člověka výrazem, díky němuž mu neustále přichází na mysl, že právě on se vzdává vůle v plné míře, že vše je pouhým jevem.⁴² Způsob jeho vykoupení se dotýká etické cesty a proto je označován za světce plného moudrosti. Druhý způsob vykoupení z vůle není trvalý, ale stejně jako cesta světce i tato cesta napomáhá nahlédnout za oponu individuálního chtění. Napomáhá nám uchopit to obecné. Poznání idejí umožňuje individuu zříct se vůle na krátký čas. Tato cesta je nám bližší a pochopitelnější, než způsob světce.⁴³ Cesta, kterou nastíním v druhé kapitole, je cestou génia a dotýká oblasti umění.

---

³⁹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga a paralipomena: malé filosofické spisy*, s. 159-161.

⁴⁰ MCGREAL, I. Philip. *Velké postavy západního myšlení*, s. 414.

⁴¹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga a paralipomena: malé filosofické spisy*, s. 173-174.

⁴² SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 117-118.

⁴³ MCGREAL, I. Philip. *Velké postavy západního myšlení*, s. 413-414.

3. Umění dle Arthura Schopenhauera

Pod pojmem umění si většina lidí představí proces, při kterém vznikají umělecké výtvary. Není to však proces, který by vznikal náhodně, bez lidského přičinění. Umění je čistě lidským produktem, při němž autor vychází z empirického světa. Cílem umění je vzbuzovat emoce a fantazii. Za podpory kreativity napodobovat nebo odpovídat na otázky po smyslu života. Podobně je tomu tak i u Arthura Schopenhauera, který pojímá umění jako prostředek k obohacení člověka. Umění v jeho pojetí by mělo člověka vytrhnout z neustálého životního boje vůči své vůli. Reálný objekt je totiž v uměleckém díle přetvářen do idejí. Pozorovatel nesleduje tvar věty o důvodu, ale začíná se soustředit jedině na to *Co*, jež se stává jeho předlohou.⁴⁴

Tato kapitola je zaměřena na Schopenhauerův přístup k umění. Jsou zde přiblíženy Platónské ideje, které tvoří nedílnou součást umělecké tvorby. Kromě nich je zde také charakterizováno umění ve vztahu k přírodě a k člověku. Závěrečná část kapitoly se bude věnovat Schopenhauerovo pohledu na jednotlivá umění a jejich hierarchii.

3.1 Platónské ideje

Před přístupem k umění a jeho hodnotě je nutné zaměřit se na pojem ideje. Umění totiž plní funkci poznávat ideje, to skutečné ve věcech, odevzdat je svému uměleckému dílu a tím je reprodukovat. -„*Je to umění, dílo génia. Opakuje čistou kontemplací pojaté věčné ideje, to podstatné a trvalé všech jevů světa a látkou, v níž to opakuje, je výtvarné umění, poezie či hudba. Jeho jediným původem je poznání idejí, jeho jediným cílem sdělení tohoto poznání.*“⁴⁵ Důležité je poznamenat, že naše kauzální poznání nepostihuje podstatu věcí, ale pouze jejich jevy ohraničené časem a prostorem, abychom ale mohli poznat Platónské ideje, museli bychom poznávat jinými způsoby.⁴⁶ Pokud je nám však individuální představa dána na určitých stupních objektivitou vůle jakožto věcí o sobě, pak lze, podle Schopenhauera, poznat Platónské ideje. Schopenhauer staví Platónovy ideje a Kantovu filosofii sobě na roveň, neboť obojí směřuje k totožnému cíli. Cílovou snahou bylo uvažovat nad poznáním individua. Poznání by nemělo být závislé na kauzálním světě,

⁴⁴ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 155.

⁴⁵ Tamtéž, s. 155.

⁴⁶ ABENDROTH, Walter. *Schopenhauer.*, s. 38-40.

mělo by být nezávislé na větě o důvodu. Filozofie Kanta a Platóna tak směřuje ke stanovisku, které odmítá poznání podstaty věcí na základě jevů. Nelze však opomenout, že idea a věc o sobě jsou si navzájem rozdílnými pojmy.

Platón říká, že objektem našeho poznání by měly být ideje. Pokud je ale naše poznání redukováno pouze na smysly, jsme schopni zachytit pouze stíny pravých idejí. Smyslové poznání jako takové nám není schopné poskytnout poznání věci o sobě. Z tohoto hlediska je daný objekt pouze relativní, existující pouze v tomto čase. Podobně, jako může daný objekt existovat, může i neexistovat.⁴⁷

Jak bylo zmíněno, poznání objektu v čase, prostoru a kauzalitě je poznání podřízené větě o důvodu, Schopenhauer jej uvádí jako objektové bytí pro subjekt. Subjektivní představy jsou díky objektivaci vůle kladeny do vzájemných vztahů,⁴⁸ tudíž intelekt poznává vztahy věcí. Podle Schopenhauera je intelektu umožněno oprostít se od služby vůle ve snaze po komplexním, úplném, poznání, ve kterém intelekt přichází k nezávislému poznání. Takto poznávající intelekt je prost jakékoli relace objektu ke své vlastní vůli a jsou mu dány jen Platónské ideje.⁴⁹

Poznání idejí je podmíněno zrušením individuality, protože ideje leží mimo oblast jakýchkoliv individuálních představ. Ideje jsou neměnné formy, které leží mimo oblast individuality ať organické či organické přírody. Mnohost forem, které mohou ideje vyjadřovat, jsou charakteristické tím, že jsou vázány na čas, prostor a kauzalitu. Proto tedy mohou vznikat a zanikat. Naopak ideje samotné jsou věčné, nejsou vázány na čas ani prostor a proto nemohou vznikat ani zanikat.⁵⁰ Představují tak věčný obraz přírody, do kterého dané formy, či individua zapadají, ale jejich konečnost nemá na ideu jako takovou žádný vliv.⁵¹ Jak se Schopenhauer vyslovuje „*Nám je nyní vůle věcí o sobě, ale idea bezprostřední objektívou oné vůle na nějakém určitém stupni*“.⁵²

---

⁴⁷ Tamtéž, s. 145-146.

⁴⁸ Tamtéž, s. 149-150.

⁴⁹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 266.

⁵⁰ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 144.

⁵¹ ABENDROTH, Walter. *Schopenhauer*, s. 43.

⁵² SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 145.

3.2 Genialita

Genialita člověka se projevuje schopností, při které se opouští sféra obyčejného intelektu. Takové poznání je do jisté míry dispenzováno od služeb vůle. Přechod od obyčejného intelektu k vůle prostému se dle Schopenhauera děje náhle. Člověk přestává být individuem a je označován jako čistý subjekt poznání. Čistým subjektem poznání je proto, že jeho vědomí není naplněno abstraktním myšlením ale pouhou kontemplací nad reálnými objekty. Kontemplanace umožňuje čistému objektu poznání splynout s objektem do takové míry, jakoby objekt stál sám o sobě a nikdo by jej nepozoroval. Oproti tomu vůle obyčejného lidského intelektu má k předmětu vztah a proto nemůže dojít ke splnutí individua s pozorovanou věcí. V přírodě mohou být géniem pozorovány všechny objekty, pokud jsou pozorovány jako ideje.⁵³ Například led srážející se na okně, jehož podstatou je krystalizace. Zurčící voda vytvářející pěnu, jejíž podstatou je nezformované plynutí. Mraky jakožto objekty v prostoru, jejichž podstatou je rozpínavost. Pokud jsou objekty poznávány v této rovině, pak je poznávána jejich podstata a tím i jejich idea.⁵⁴

Pro génia je důležitou složkou fantazie, která se nazývá fantasmem. Génus využívá fantasma k poznání idejí a umělecké tvorbě a zároveň je nezávislí na logických či matematických vztazích. Géniova fantazie je prostředkem, při kterém nevnímá objekty způsobem, jakým se mu podávají. Vnímá je jako nedokončené exempláře a prostřednictvím fantazie si je představuje ve své konečnosti. Navzdory vzájemnému boji forem může vůle génia dokončit to, co se příroda nedokončila.⁵⁵ Na druhou stranu je genialita hnána afekty, vášněmi, absolutně postrádajícími rozumovost. Génus není hoden praktického života, neboť nedbá na své vlastní blaho. Jediné, co ho naplňuje je sledování nejvyšší pravdy a jediným projevem je vytváření uměleckých děl.⁵⁶ Oproti tomu se intelekt obyčejného člověka projevuje jako melancholický, pln bolesti, příliš svázaný praktičností a proto nemůže pojímat věci poznání objektivně.⁵⁷

Obyčejný člověk v protikladu s géniem není schopný trvalého nazírání na jednu a tutéž věc, jakmile je u takového intelektu nalezena relace ke své vlastní vůli, předmět se stává nezajímavým. To co je pro obyčejného člověka poznáním, tak pro génia je obrazem

---

⁵³ ABENDROTH, Walter. *Schopenhauer*, s. 44-45.

⁵⁴ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 153.

⁵⁵ Tamtéž, s. 157.

⁵⁶ Tamtéž, s. 159.

⁵⁷ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 278-279.

světa, zrcadlem přítomných idejí. „*Proto spočívá geniální výraz hlavy v tom, že je v něm patrna rozhodná převaha poznávání nad chtěním*“.⁵⁸ Schopenhauer však upozorňuje na skutečnost, že schopnosti čistého subjektu poznání musí být dány v menší a pozměněné míře každému obyčejnému intelektu. Bez těchto schopností bychom mohli umělecké dílo stěží hodnotit. Nerozuměli bychom kráse a vznešenosti uměleckých děl. U génia se tyto schopnosti odehrávají na vyšším stupni.⁵⁹ Génus je totiž schopen setrvat v nazíravém způsobu mnohem déle, proto je schopen zachytit podstatu věcí. Tyto způsoby, jakými to dělá, musí být dány géniovy od narození a Schopenhauer je označuje za identické se schopnostmi dítěte. V období vývoje převládá intelekt nad vůlí, v jeho důsledku je dítě šťastné, zvědavé, nevinné a schopné teoretického zatížení. Intelekt dítěte je podoben géniovi, protože je stále činný.⁶⁰

Genialita, jak bylo řečeno, je poháněna afekty a vášněmi a proto není praktická.⁶¹ Genialita je tudíž velmi blízká šílenství. Hranice mezi genialitou a šílenstvím se podle Schopenhauera mnohdy stírají. Z toho důvodu bylo například básnické umění označováno za druh šílenství.⁶² Hranice mezi genialitou a šílenstvím se stírají především proto, že mají mnoho společných znaků, existují však i znaky, které šílenství a genialitu od sebe oddělují. Znak, který s genialitou nesouvisí, ale je přičítán šílenství je takový, že šílenství představuje nemoc, která postihuje paměť. Vzpomínky šíleného člověka jsou charakteristické svou nevázaností. Proces pamatování není ucelen a vzpomínky pomatence absolutně postrádají potřebné souvislosti. Nesouvislost vzpomínek je dána neschopností zapamatovat si. Pokud se tedy ve vzpomínkách nachází slepé místo, vůle jej okamžitě zaplní něčím jiným.⁶³ Například fiktivními idejemi, které se od reálných vzpomínek značně liší. Skrze nevázanost fiktivních idejí se vzpomínkami mizí i možnost jejich relace. Proto šílenství charakterizuje přetrvávající blud.⁶⁴ Další rozdílností je, že šílenčovo fantasma je využíváno ke snění, které je sobecké, kdežto géniovo fantasma je naplněno pouze ideou na této relaci nezávislou.⁶⁵ Nicméně šílenství vychází z duševní nerovnováhy, která je ve většině případů příčinou určité deprivace.⁶⁶

⁵⁸ MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*, s. 116.

⁵⁹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 162.

⁶⁰ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 289-290.

⁶¹ Tamtéž, s. 286.

⁶² MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*, s. 117.

⁶³ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 293-294.

⁶⁴ MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*, s. 160-163.

⁶⁵ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 157.

⁶⁶ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 295.

3.3 Hodnota uměleckého díla

Vyvstává otázka na jakém základě hodnotit umělecké dílo? Jestliže umění zobrazuje bezprostřední ideje, jsou si všechna umělecká díla rovna či nikoli? Ke kontemplaci a zachycení idejí slouží přírodní krása.⁶⁷ Krása přírody je mimo jiné dána obecnou konsekventností. Nesleduje však logické vztahy, nýbrž analogický zákon příčinnosti. Změny objektů způsobené postavením tohoto zákona, jeho perspektivou či vrženým stínem vytváří důslednost, která bezpochyby účinkuje na lidský zrak. Například forma hory dotváří obrys krajiny stejně jako květy rostoucí podle své vůle k životu dotváří krásu přírody. Každé člověkem nedotknutelné místo je krásné, neboť vzhled přírody není cíleně ovlivňován lidskou vůlí, tudíž v sobě nenesou žádné logické vztahy. Forma přírody je dána svou vlastní objektivací vůle, která směřuje k co nejčistšímu projevu ideje (své podstaty).⁶⁸ Jednotlivé části přírody, jako jsou okvětní lístky, kůra stromů a mnoho dalších jsou chápány jako rezultat krásy a dokonalosti. Jakákoli existující část přírody doplňující celek není nadbytečná.

V případě umění vzniká otázka zda-li jsou umělecká díla napodobující přírodu zdařilá či nikoli a na jakém základě je hodnotíme. Záleží na anticipaci skutečného génia hodnotícího nejen krásu přírody ale také umělecké dílo. Pravý génius hodnotě uměleckého díla rozumí, neboť spatřuje v přírodě ideje. Dokáže porozumět přírodě v tom smyslu, že pokud příroda momentálně nenabízí pohled na dokonalý objekt, génius ho ve svém díle přetvoří do dokonalejší formy.⁶⁹ Podle Schopenhauera je krása umění hodnocena na základě toho, jakým způsobem se dílo dotýká samotné podstaty bytí či života vůbec. Čím patrněji v umění vystupuje idea, tím více je dílo zdařilé. Je zřejmé, že umělci zprostředkovávají věci takové, jaké jsou, skrze hlubokou moudrost.⁷⁰ „*Kdo tedy chce poznat lidství podle jeho vnitřní podstaty... podle ideje, tomu poskytnou díla velkých nesmrtelných básníků daleko věrnější a zřetelnější obraz, než kdy mohou učinit historikové.*“⁷¹ Zřetelnějším obrazem idejí Schopenhauer míní způsob, jakým se díla podávají. Ze své podstaty by umění mělo vzbuzovat estetický účinek až za pomoci fantazie individua. Příkladným může být umění, které podává zdání formy a aktivizuje tím

⁶⁷ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 165.

⁶⁸ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 296-297.

⁶⁹ MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*, s. 121-122.

⁷⁰ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 297-298.

⁷¹ MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*, s. 124.

divákovu fantazii. Opakem mohou být voskové figuríny, které nenechávají volný prostor pro fantazii. Příčinou je tvar a barva figuríny, které se tím více přibližují realitě.⁷²

3.4 *Stupně umění*

Schopenhauer poukazuje na fakt, že umění je tvořeno stupni, které se odvíjí od vůle. Smysl hierarchie umění spočívá v objektivaci vůle. Závisí na tom, jakou objektivaci vůle je umění schopno zachytit a jakým způsobem se přibližuje k nejvyšší ideji. Některá umění jsou schopna zprostředkovat pouze nejnižší ideje, jiná jsou schopna pracovat s ideou nejvyšší.

Nejnižší ideou jsou přírodní síly, jež sleduje architektura. Architektura primárně pracuje pouze s hmotou.⁷³ Vyšší stupeň představuje sochařství a malířství. Ústřední věcí obou je krása a grácie. Malířství nadto zobrazuje charakter a vášně člověka.⁷⁴ Dalším stupněm umění, které kvalitativně převyšuje ostatní je básnické umění. Jedná se o umělecký směr schopný nejvíce podnítit fantazii. Zároveň však vyžaduje vzdělání a úplné poznání idejí. Za nejvyšší a zároveň plnohodnotný umělecký druh, stojící na samotném vrcholu hierarchie, je označována hudba. Hudba nesouvisí s objektivací vůle, nýbrž vyjevuje samu pravůli.⁷⁵

3.4.1 *Architektura*

Architektura je umění, jehož produktem je stavba sloužící účelu podobně jako náčiní. Hlavní stránkou architektury je hmota, jež představuje stavební materiál. Uvnitř hmoty působí příčinnost, která je dána vlastnostmi kamene, mezi které Schopenhauer řadí strnulost a tíži. Hmota je pouze abstraktním pojmem a je vskutku prosta idejí. Až na základě kauzality uvnitř hmoty může nabývat architektonické dílo kvality.

Stavební umění podává svojí krásu na základě nejnižších stupňů objektivity vůle, v přírodních zákonech. Bojuje proti tíži, jež se projevuje v úmyslné stavbě budov vzhůru, nejpatrněji pak ve stavbě vysokých věží. V principu je architektura neustálým střetem

⁷² SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 299

⁷³ MAJOR, Ladislav. *Myšlení o divadle I.*, s. 69.

⁷⁴ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 307.

⁷⁵ MAJOR, Ladislav. *Myšlení o divadle I.*, s. 69-70.

přírodních sil, v nichž velká masa hmoty překonává gravitaci. Na budovy působí ještě jedna mocná síla, vyjma tíže, a to světlo. Za různých světelných podmínek působí tatáž architektura různými dojmy. Například při pohledu na jasně osvětlený chrám či kostel jsou patrné jednotlivé jeho části v poměru k celku a náš požitek přetváří v čistou kontemplaci.⁷⁶

Architektura může dosáhnout estetického účinku, pokud bude podobna s přírodou, ne ale ve smyslu napodobení tvarů, či ornamentů jako jsou jednotlivé škeble, či okvětní lístky. To vše kráse architektonického díla nemůže přidat. Přesto architektura, která nebude znázorňovat tvarem přírodní objekty bude s přírodou idntická. Podle Schopenhauera se analogie s přírodou projevuje zejména na základě charakterisiky, která by měla být stejná jak v přírodě, tak v architektuře. Celkový vzhled či jednotlivé části architektonického díla by měly přesně odpovídat svému účelu.⁷⁷ Měly by ohlašovat svůj účel bezprostředně. Theodor Adorno uvádí konkrétní příklad, jímž účelovost stavby dobře ilustruje. Uvádí, že prostory Scharounovy budovy Berlínské filharmonie odpovídají podmínkám orchestrální hudby. Stavební prvky překračují účelovost, zároveň však deklarují podobnost celku k orchestrální hudbě. Za estetické by se nedaly považovat prvky či ornamenty stavby, jejichž účelem je věc pouze přikrášlit. Takové ornamenty by neodpovídaly funkčnosti stavby nebo se s ní značně rozcházely.⁷⁸

Jak bylo zmíněno, architektura nabývá kvality prostřednictvím kauzality a estetický účinek se stupňuje, čím více odpovídá vzhled architektury jejímu účelu. V případě kauzality působící ve hmotě se primárně obracíme na dvě základní síly nazývanými opora a zátěž. Tyto dvě síly jsou nejpatrnější v uspořádání sloupu a římsy. Sloup reprezentuje oporu a římsa zátěž. Podmínkou pro estetický účinek je jejich dokonalé rozlišení. Úkolem stavby je budít dojem vyrovnanosti tíhy a jí náležící opory.⁷⁹ Opakem úměrnosti stavby je architektura, v níž není rozlišena opora a zátěž, stavba se pak stává kýčovitou. Problematická je především skrytost opory vůči zátěži a následná asymetrie stavby. Ke skrytosti dochází, není-li opora patrná při pohledu na stavbu a přesouvá se „dovnitř“ stavby, takže namísto sloupů vykonává oporu nosná zeď. Příkladem této stavby mohou být balkóny bez viditelné opory. Ty budí dojem levitace v prostoru. Pokud je ale stavba nevyvážená, přerušuje se souvislost s pravidelností celku. Nepravidelnost je pozorována u lomených říms, nesmyslných volut a mnohých stavebních prvků, které pravidelnosti

⁷⁶ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 178.

⁷⁷ SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga i paralipomena*, s. 237.

⁷⁸ THEODOR, W. Adorno, *Estetická teorie*, s. 65.

⁷⁹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 301.

značně odporují. Za pravidelné se naopak považují tvary krychle, válce, rovnoběžníku a dalších geometrických útvarů. Jednoduše řečeno, účelem architektury je nejuvěrněji a nejjednodušeji vyobrazit dokonalý poměr opory a zátěže, jež by měl být vnímatelný bezprostředně.⁸⁰

Architektura podává nejnižší ideje, které nám umožňují oprostít se od věty o důvodu. Leží na samém počátku hierarchie, neboť jejím nejvyšším a zároveň konečným účinkem je samotná kontemplace subjektu. Architektonická díla nejsou ve výsledku příliš významná a od výtvarného umění se odlišují především proto, že objekt je dán v prostoru, tudíž ho můžeme nahlížet ze všech stran. Architektura může dosáhnout estetického účelu, ne však úplného, protože podléhá užítkovosti a primárně není určena čistě pro estetické účely.⁸¹

3.4.2 Sochařství a výtvarné umění

Objektem sochařství a zejména výtvarného umění je idea, která prezentuje lidský půvab a krásu. Historické umění navíc zobrazuje i lidský charakter.⁸² V obrazech a sochařských dílech působí nejvyšší objektita vůle. Totiž člověk se všemi jeho specifikacemi. Génus zde podává individuum, či řadu individuí v konkrétních postojích, jež nám umožňují odhalit podstatu lidství. Umožňují nám nahlédnout za oponu běžných lidských afektů a vášní. Podle Schopenhauera není idea lidského rodu jediným objektem sochařství a malířství. Objektem se stává, vyjma lidského půvabu, krása živočišná. Aby se umělec přiblížil ideji druhu, musí zachytit postoj zvířete v přirozenosti. Pozornost by měla směřovat na korpus a konstituci. Přední postavení, podle Schopenhauera mají lev, kuň či beran, protože jsou v přirozeně v jednotě s krásou.⁸³

Estetický účinek může poskytovat, vyjma uměleckého díla, i samotná příroda. Jakýkoli přírodní objekt se může stát prostředkem uměleckého zobrazení a tím pádem objektem estetické kontemplace, která vytrhává pozorovatelný objekt z poměrů vůle a stává se něčím čistě objektivním. Výsledkem je obraz, který podává věci objektivně.⁸⁴ Je nutno podotknout, že krása zvířecí a krása lidská v uměleckém díle stojí blíže idejím než

---

⁸⁰ Tamtéž, s. 302-305.

⁸¹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 179.

⁸² MAJOR, Ladislav. *Myšlení o divadle I.*, s. 69.

⁸³ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 182.

⁸⁴ LIESSMANN, K. Paul. *Filozofie moderního umění*, s. 65.

samotná skutečnost. Podle slov Schopenhauera: „*dílo výtvarných umění nám neukazuje jako skutečnost, co tu je jen jednou a už nikdy víc, totiž spojení této hmoty s touto formou, kteréžto spojení vytváří právě to konkrétní, to vlastně jednotlivé, nýbrž že nám ukazuje samotnou formu, která by byla samotnou ideou, jen kdyby byla podána dokonale a všestranně.*“⁸⁵ Dílo génia stojí blíže idejím, neboť nás odvádí od jednotlivého k ideji druhu, tedy k jeho formě. Kdežto skutečnost je charakteristická spojením oné formy i hmoty. Proto v dílech poznáváme nejvyšší ideu, protože génius přetváří každou ideu nedokonalé přírody v ideu dokonalou. Problém nastává v případě, působí-li dílo dráždivě nebo ošklivě. Ošklivost udržuje vůli, neboť před ní zdržuje objekty jejího nezájmu. Dle Schopenhauera je vůle aktivizována skrze odpor k daným věcem, které se jí bezprostředně podávají. Dráždění vůle se chová odlišně, avšak výsledek je totožný. Nejčastěji k tomu dochází u smyslových věcí, pod kterými lze rozumět chuť, sexuální pudy apod. Umělec udržuje bezprostřední pozornost vůle a z tohoto důvodu jí popouzí nebo dokonce dráždí. Tato skutečnost brání čistému estetickému požitku nad dílem a je žádoucí se jí vyvarovat. Pokud zabráníme pokušení, vyobrazování předmětu, jež jsou zájmem vůle, pak dojdeme nejen estetickému účinku, nýbrž také *odpředmětníme*⁸⁶ umění. *Odpředmětnění* výsledných děl by mělo být cílem každého umělce, neboť jeho záměrem je idea, nikoli podnícení vůle. Umělec by měl ve svém díle zobrazovat pouze objekty, jež jsou schopny participovat o sobě na estetickém a jež jsou zároveň schopny vzbuzovat a pozdvihovat celkový estetický prožitek.⁸⁷ Jedinou možnou cestou je zachytit a zprostředkovat ideál.

Schopenhauera do ideálu řadí krásu a grácii. Gracie je tu jistý akt člověka bez zbytečnosti a míní se jím nejjednodušší zachycení postoje, zachycení těla v lадném pohybu. Gracie a krása jsou dosahovány nejjednodušší cestou a je jim zapotřebí nejvyšší objektivity vůle. Pokud kontemplujeme sochu nebo obraz, pak vnímáme tento umělecký objekt v nějakém tvaru a pohybu. Podle Schopenhauera tvar spadá do prostoru, kdežto pohyb se nutně odehrává v čase. Podmínkou k zachycení lадného pohybu je právě zmíněné zachycení objektivace vůle v čase. Zároveň je však klíčová krása, která se pojí k objektivaci vůle v prostoru. První z jmenovaných odpovídá rodovému charakteru a druhé

---

⁸⁵ SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga i paralipomena*, s. 234.

⁸⁶ Odpředmětnění umění značí umění, jež se zdržuje typických tělesných potřeb člověka či jeho zájmu, které by mohlo vůli aktivizovat. Myšleno emocionalitu. Pomocí odpředmětnění umění se otevírá průchod estetickému požitku.

⁸⁷ LIESSMANN, K. Paul. *Filozofie moderního umění*, s. 65-66.

je přiřazeno individuálnímu charakteru. Grácie a krása znamenají ideál. Obě nemohou v rámci ideálu účinkovat odděleně.

V souvislosti s charakterem rodovým a charakterem individuálním je odlišnost sochařství a malířství více než patrná. Sochařství zobrazuje krásu a grácii, nezaměřuje se však na charakter člověka. Člověk se přeci od ostatních liší barvou očí či barvou pleti a výsledek jakéhokoli poměru mezi nimi prohlubuje individualitu, kterou sochařství není schopno postihnout.⁸⁸ Sochařství nabízí formu, jež je dána tvarem lidských údů. Forma je přenesena na hmotu (vytesána do kamene), která je pro sochařství zcela cizí.

Malířství v odlišnosti se sochařstvím rozpoznává světlo a stíny. Barevná kompozice jednoznačně odpovídá vlastnímu charakteru, neboť divákovi blíže specifikuje to individuální. Je nutno mít na mysli, že malířství podává formu svým specifickým způsobem, neboť forma není vložena do jím cizí hmoty, nýbrž je vložena tahy štětce na plátno. Účinek malby tvoří pouhé zdání formy. Pohyb člověka zachycený umělcem v jednom momentě je kontemplován z jednoho úhlu, v jednom okamžiku. Malíř mu propůjčuje barvu, lesk, tvar a texturu. Proto se obrazy prezentují jako vhodný a nejsnazší prostředek umělce k cílenému zobrazení charakteru člověka.⁸⁹ Je-li géniovi vlastní zachycení individua, jež je nositelem rodového ideálu, tedy grácie a krásy, pak jistě přichází na zřetel, že tendence génia nadměrně nahrazovat obecné individuálním vede k vytváření tzv. karikatur. Karikatura je podle Schopenhauera takové dílo umělce, které již nezobrazuje individuální charakter za účelem pozdvihnout charakter rodový, nýbrž je zaměřeno čistě na konkrétní individuum. Dílo je poté zaměřeno na individualitu jedince do té míry, že zobrazované odporuje přirozenosti rodu. Je nutno poznamenat, že ideál se znázorněním individua v jakékoli jeho nepřirozenosti ruší. Účinek díla pak přechází od kontemplace estetického k ošklivosti, ve které už není krása a grácie.⁹⁰

3.4.3 Poezie

Stejně jako všechna předchozí umění i poezie pracuje s idejemi, které jsou představeny pojmy. Pojmy jakožto materiál poezie se kvalitativně odlišují od malířství a sochařství, neboť básník využívá pestrou škálu výrazových prostředků. Jelikož se ideje

⁸⁸ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 184.

⁸⁹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga i paralipomena*, s. 234.

⁹⁰ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 185.

promítají do slov, není konečným a posledním zachytit formu či tvar individua, ale i jeho vnitřní stav a emoční zřetězení. Hlavním tématem poezie se tudíž stává člověk s jeho pocity a myšlenkami. Vnitřní stav jedince je určující věcí poezie a vyslovuje čistě to lidské.⁹¹ Nesporné v poezii jsou znalosti a vzdělání. Básníkovým záměrem je zachycení pravdivosti v jednotlivém. Na rozdíl od historika, jež směřuje k relativním událostem, je básníkovým cílem událost s vnitřní významností, tj. s pravou ideou. „*Básník ale chápe ideu, podstatu lidství mimo všechnu relaci, mimo všechn čas, adekvátní objektu věcí o sobě na jejím nejvyšším stupni*“⁹²

Uplatněním abstraktních pojmů je aktivizována fantazie. Prostřednictvím fantazie docházíme k estetickému zážitku nad uměleckým dílem. Podle Schopenhauera je důležité zaměřit se na výrazové prostředky, pomocí nichž vznikají všechny literární druhy a žánry. Poezie podává ideje v jednání a průběhu událostí, odhaluje veškerou objektitu vůle, kterou architektura, výtvarné umění a sochařství nemůže plně postihnout nebo ji zcela obchází. Jedním z předpokladů pro vyvolání fantazie, jakožto jediného nutného prostředku nazírání idejí v souvislosti s poezií, je vymezení abstraktních pojmů a idejí. Schopenhauer upozorňuje, že abstraktní pojmy nemohou setrvat ve své obecnosti, nýbrž jimi musí být vyjádřena názorná idea. Ta je nazírána v momentě, dokáží-li pojmy autora vyvolat v posluchačově fantazii názorný obraz. Tím lépe, pokud si posluchač představí to, co bylo záměrem básníka.⁹³

Básnictví je členěno na lyrickou poezii, román, epos a drama. Zatímco je lyrická poezie nejsubjektivnější složkou básnictví, drama je od subjektivnosti oproštěno. Objektivnost tragédie je dána odvrácenou, čili negativní stránkou života, bolestí, utrpením, ale i osudem, jenž vede ke spravedlnosti.⁹⁴ Tragédie je Schopenhauerem nahlížena jinak, než ostatní literární žánry básnictví, neboť je vrcholem básnictví a zasluhuje si nejvyšší pozornosti. Divák tragédie je svědkem rozepře vůle proti sobě samotné. V tragédii je snadno rozpoznatelný motiv silnější vůle a slabší vůle. Neboť snaha zrcadlí se v motivu jedné vůle potírá motiv vůle druhé. Díky skutečnosti, že pozorujeme své vlastní účely, rychle pochopíme podstatu všech jevů, kterých se následně zřekneme. Veskrze jednání jedné a té samé vůle divák pochopí, že před očima se mu odehrává příběh, jehož jednotlivé jevy mají hlubší podstatu. Velké množství tragédií, potažmo antických tragédií je toho

⁹¹ MAJOR, Ladislav. *Myšlení o divadle I.*, s. 69.

⁹² MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*, s.124.

⁹³ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 198-199.

⁹⁴ MAJOR, Ladislav. *Myšlení o divadle I.*, s. 69-70.

důkazem. Jmenujme význačného autora Shakespeara či významná díla Hamlet, Faust, Vytrvalý princ a mnoho dalšího. Děla a autorů je samozřejmě nepřeborné množství, ale smyslem díla je uchopení pravé podstaty života.⁹⁵

3.4.4 Hudba

Až doposud byla sledována objektivace vůle ve snaze zachytit a zprostředkovat ideje, zjevit krásné a objektivní. Byla sledována architektura, umění, sochařství a poezie, jejímž vrcholem je tragédie. Poslední umění je však zcela odlišné svým účelem. Tímto uměním je hudba. Tóny a harmonie tónů spoluvytváří obecnost, jež nejmocněji zasahuje nitro posluchače.⁹⁶ *Hudba...působí natolik mocně na lidské nitro – které jí rozumí tak cele a tak hluboce, jako všeobecné řeči, která svou zřetelností předčí i názorný svět –, že v ní zajisté musíme hledat víc*⁹⁷ Její nejhlubší smysl neodpovídá tomu, co je objektem ostatních uměleckých směrů. Hudba nepodává ideu, ale podává vůli, jejíž objektivací jsou ideje. Vůle se objektivizuje skrze hudbu samotnou, ale také skrze jednotlivé ideje. Objektivaci vůle v idejích sleduje, jak víme, architektura, malířství, sochařství a básnictví. Z toho vyplývá, že ideje a hudba si musí být navzájem podobny. Musí hovořit o stejné věci jinými jazyky, neboť vychází z téže vůle.⁹⁸ Vysvětlení nalézáme v melodii. Jádrem melodie jsou noty, jež představují jednotlivé objektivace vůle. Nejnížší tóny, které zasahují do basů, vytvářejí analogon anorganické přírody; vyšší tóny vytváří analogon organické přírody, nejvyšší tónina, nesoucí základní bas, utváří analogon nejvyšší ideje člověka. Jedině v tónech se objektivizuje vůle a ideje objektivizující se vůle se zdají být v hudbě seskupeny, jako by byly jednotlivé tóny modifikací jednotlivých idejí.⁹⁹

Jak víme, projevy hudby jsou spojeny s lidským účelem, v němž lidé s hudbou pracují. Práce s hudbou je patrná v řadě lidských aktivit od zapisování not a porozumění harmonii, přes přizpůsobení not lidskému zpěvu až po systematizaci hudby do slov, zkrátka vše uložené lidskému účelu ovlivňuje samotnou hudbu. Hudba je v případě působení člověka nositelem lidského charakteru a je povětšinou spojena s textem. Avšak sama o sobě je hudba svobodná, prosta vší logiky. Pouze člověk hudbu omezuje, dává jí řád, což

⁹⁵ Tamtéž, s. 71-72.

⁹⁶ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 208-209.

⁹⁷ MAJOR, Ladislav. *Myšlení o divadle I.*, s. 75.

⁹⁸ MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*, s. 128.

⁹⁹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 210.

odporuje její podstatě. Ona přeci nehovoří slovy, ale vyjadřuje objektitu vůle odtrženou od motivu. Nepřednáší o slabosti a proměnách individua, nýbrž se vyjadřuje o jejich podstatě. Schopenhauer upozorňuje, že jednou ze záležitostí, v níž je tato slabost přítomna, je opera. Operní tvorba stojí v protikladu k tomu, co je hudbě vlastní. Cílem opery je maximalizace estetického účinku, kterého dosahuje obrazy a hrami se světlem. Následkem toho, že opera působí na oko, nikoli na sluch, nemůže dostát vlastním kvalitám hudby.¹⁰⁰ Hudbu využívá pouze jako prostředek ke svému sdělení, jež probíhá prostřednictvím abstraktních pojmů. Nehledě na skutečnost, že poezie opery formuje hudbu ve prospěch lidských záměrů. Vměšuje do ní svá přání, chtění, individuálního ducha se všemi jeho marnostmi a neúspěchy. Proto je hodnotnější slova podřizovat hudbě a jí vzniklé melodii, nikoli nechat hudbu zcela se podřídít slovům. Způsob, jímž můžeme být blíže k hudbě v její přirozenosti je symfonie a mše, neboť melodie se zde plně vyvíjí a není tolik vázaná na slova.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga i paralipomena*, s. 239-240.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 241.

4. Estetická zkušenost

Estetické zkušenost je předmětem estetické teorie. Theodor Adorno říká, že „*předumělecká zkušenost potřebuje projekci, ale zkušenost estetická, právě pro apriorní přednost subjektivity v ní, je protipohybem k subjektu. Tato zkušenost vyžaduje ...sebepopření vnímatele.*“¹⁰² Protipohyb k subjektu je vyjádřením nezaujatosti pozorovatele vůči objektu. V tomto smyslu Schopenhauer chápe samotnou estetickou zkušenost, kterou je zapotřebí vnímat jako popření své individuality. Na základě popření individuality se poznání stává objektivním, subjekt kontemplanuje a povznáší se nad vůli. Kontemplace je korelátem k pocitu krásného a vznešeného.¹⁰³

Tato kapitola je zaměřena na estetickou zkušenost v souvislosti s estetickým vnímáním a samotným poznáním, které zahrnují estetické kategorie krásného a vznešeného. Zároveň bude upřesněn rozdíl mezi těmito dvěma kategoriemi. Následně poukážu na možnost aplikace Schopenhauerova pojetí vznešena na některé druhy umění.

4.1 Estetická kontemplace

Klíčovou věcí vůleprosthého poznání je „*intelektuální charakteristika intuitivního vnímání*“, respektive vnímání a následné poznání. Veškeré poznání vychází z dat smyslového nazírání, to znamená, že smysly podávají vědomí hrubá data jako obrazy, pachy, chutě, které samy o sobě nestačí.¹⁰⁴ Smysly představují prostředek, díky němuž může subjekt zachytit objektivní svět. Podle Schopenhauera ve smyslových orgánech nepůsobí vůle. Kdyby v těchto orgánech vůle působila (např. Bolest, svědění), pozornost subjektu by se vztahovala na procesy vnímání a subjekt by nebyl s to zaměřit se na představu, nýbrž by sledoval prvotně vůli.

Schopenhauerova teorie nazírání dochází k hlubšímu popisu jednotlivých smyslových orgánů. Z toho důvodu se do popředí dostává fyziologie orgánů, jejich role a nedostatky. Nejváženějšími smysly jsou zrak a sluch, neboť oba jsou prezentovány jako smysly podávající největší množství dat určených k rozvažování.¹⁰⁵ Sluch a zrak vytváří

---

¹⁰² Tamtéž, s. 454.

¹⁰³ VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 23-24.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 33-34.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 41.

objektivní představu o světě. Nadto zrak umožňuje subjektu vnímat barevné spektrum. Žádný z uvedených fenoménů nemá účinek na vůli, míní se tím hlavně nerušené vnímání sluchem a zrakem.¹⁰⁶ Sluch v porovnání se zrakem je smyslem níže postaveným, tudíž odpovídá druhému řádu, neboť hlasité či nepříjemné tóny dokáží vzbudit okamžitý pocit bolesti, kdežto u zraku nic podobného nevnímáme. Pocit bolesti je charakteristický pro smysly nižších řádů mezi které řadíme sluch a chuť. Ty jsou povětšinou v afekci s vůlí a jsou vnímány jako smysly nejsubjektivnější. Vraťme se však ke zrak, který umožňuje subjektu získat empiricky největší množství dat, neboť jeho prostřednictvím jsou nám dány počítky barvy, lesku a světla. Pohled na jakoukoli barvu je nejjednodušší cestou k estetickému prožitku a jedinou cestou k estetické kontemplaci.¹⁰⁷

Navzdory rozdělení smyslů do jednotlivých řádů má zrak určitou spojitost s hmatem, se smyslem nižšího řádu. Hmat je subjektivní, stále se na něm z velké části podílí vůle. Na druhou stranu dotek přináší potěšení, jež se o tento přídomek patrněji přibližuje k objektivnímu nazírání. Schopenhauer skutečně oceňuje hmat¹⁰⁸ a na podporu tohoto smyslu dodává, že „*hmat zůstává důkladným a mnohostranným učencem*“¹⁰⁹ Z toho vyplývá, že hmat je součástí nazírání, které podává rozvažování obecná data a že díky němu získáváme představu o velikosti objektů aniž bychom byli klamáni. Přeci jen jsme hmatem schopni vnímat bez klamu okolí, jsme schopni vnímat důkladně aniž bychom byli obětí iluze. Ke spojitosti zraku a hmatu nás vede ještě jedna Schopenhauerova zmínka. Pokud nazíráme vzdálené předměty, pak se jich zrakem dotýkáme. Zrak a hmat tudíž vytváří skupinu smyslů určených objektivnímu nazírání.

Objektivita smyslů se rozpadá na úrovni intelektu, neboť ze smyslů nelze odvodit objektivní názor. Kupříkladu slepý hmatem nepozná celkový tvar objektu, rozpozná pouze určitou část, neboť poznání závisí na ploše doteku. Objekt v celku je poznán subjektem až na základě rozvažování, přičemž záleží na množství dat vycházejících z nazírání. A za tímto je nutno rozlišovat objektivitu pouhého nazírání od objektivitu, která vyplývá z rozvažování.¹¹⁰ Schopenhauer předchází zrušení své původní hierarchie smyslů a hmat stále pokládá za smysl nižšího řádu, který je následující:¹¹¹ Na první místě stojí zrak, povýšený

¹⁰⁶ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 23.

¹⁰⁷ VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 41-42.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 44.

¹⁰⁹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 24.

¹¹⁰ SCHOPENHAUER, Arthur. *O vůli v přírodě a jiné spisy*, s. 78-79.

¹¹¹ VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 44.

svojí obecností nad všechny ostatní, posléze nastupuje sluch, na třetím místě leží hmat, jež představuje zdroj mnohostranných dat, poslední řád je dán čichu a chuti. K oběma posledním smyslům Schopenhauer poznamenává, že jsou připoutány vůlí do takové míry, že tvoří dvojici nejsubjektivnějších smyslů lidského těla.¹¹²

Je nutno dodat, že sluch stojí na druhém místě proto, že okolní ruch je vnímán pronikavě a má na nás nepříjemný účinek. Co do účinku sluchu je právě hudba vyjádřením jeho důležitosti. Jedině hudba a melodie činí sluch v estetické oblasti nepostradatelným.¹¹³

4.2 Pojem krásného

Teorie krásného není zaměřena pouze na estetiku, ale je rozšířena na etické a kognitivní hodnoty. Význam kognitivní hodnoty se prohlubuje skutečností, že subjekt čistě poznává objektivizující se vůli v idejích pomocí estetické kontemplanace. Na základě esteticky krásného může subjekt získat kognitivní svobodu, tím se míní bezstarostné poznání nepodřizující se vůli.¹¹⁴ Estetická zkušenost krásného je u Schopenhaura v úzkém vztahu s Platónovou teorií poznání, ve které subjekt nedospívá pouze k estetickému poznání, ale také k poznání převyšující to zcela běžné.¹¹⁵ Na rozdíl od Platóna však Schopenhauer nevidí ideje jako ontologický základ světa, ale jako to věčné a skrývající se ve fenoménech objektů.¹¹⁶

Charakteristickým pro objektivní poznání je zapomenutí své individuality. Subjekt má podle Schopenhauera obecně dvě vědomí, vědomí sebe sama a vědomí cizích objektů. Popření své individuality je aktem, kdy v subjektu zcela vymizí vědomí sebe sama a přesouvá se k objektu. Stav, v němž se tak děje se nazývá „čistým vůleprostým poznáním“. Čisté poznání je doprovázeno libostí. Libost vzniká v důsledku toho, že vědomí je zcela vyplněno kontemplovanou věcí a tudíž nedochází k převaze vůle, jež je činitelem veškerého utrpení.¹¹⁷ Jedná se o zvláštní stav vědomí, který je identický stavu vědomí génia, v němž se nacházíme stále jako poznávající subjekt, avšak bez relace k tužbám a chtění.

---

¹¹² SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 24.

¹¹³ Tamtéž, s. 26.

¹¹⁴ VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 60.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 47-48.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 50.

¹¹⁷ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 269-270.

Zapomněním své individuality nevyhnutelně dospíváme k očištěnému vědomí, nahrazujeme jej zkušeností bez individuality. Komplexita takového stavu myslí skutečně oprošťuje člověka od individuálních nepříznivých afektů. Nechápejme však toto vědomí jako apatické, nýbrž jako individualitou nezaujaté. Chápejme ho jako stav, v němž kontemplujeme objekty, které stojí samy o sobě a to je, podle Schopenhauera, to krásné. Krása je univerzální, není určena žádnému účelu.¹¹⁸ Proces dosažení vůleprosthého subjektivního poznání nespadá pod vůli, neboť vůle není jeho průvodcem. Kdybychom dosáhli kontemplativního stavu za pomoci aktivní vůle, vznikl by paradox. Estetická zkušenost jako celek by se opírala o reflexi.¹¹⁹

Estetická rovina Schopenhauerovy filozofie nám umožňuje zachytit objektivní a subjektivní stránku krásného. Obě stránky se navzájem dosti prolínají. Co jsme nazvali zalíbením, to se shoduje se subjektivní stránkou. Ovšem k dosažení kontemplativního stavu je zapotřebí i objektivní stránky, která souvisí s idejemi.¹²⁰ Vždyť v objektivním nahlížení „*hovořit o kráse, autenticky lze jen ve vztahu k idejím. Krásné věci čerpají svou kvalitu z účasti na metafyzické kráse.*“¹²¹ Schopenhauer přidává poznámku ke kráse, tou poznámkou je světlo. Světlo nám dává přístup nahlédnout idejím v plné síle. Podobným způsobem jako v architektuře vystupuje světlo jakožto přímý činitel estetického poznání v obecnosti. Vhodné světelné podmínky nejzřetelněji vyjevují souměrnost částí stavby vůči celku, i kontempace krásného odkazuje k závažnosti světla, neboť za jeho pomoci se stává věc krásnější. Nejzřetelnější účinek světla je dán barvami, jež odpovídají zrakovým počítkům a rezonují s vůleprosthým subjektivním poznáním, které je spojeno se smysly.¹²²

Ačkoli Schopenhauer vychází z Kantovy teorie, je zřejmé, že se od ní v mnohém liší. Odlišnost tkví především v tom, že Schopenhauerovo učení o estetickém poznání je korelátém smrti v pozitivním slova smyslu. Smrt ztělesňuje odcizení se subjektu od vůle, tudíž není v souladu s Kantovým pocitem krásného, jež se naopak k životu váže.¹²³ Krásné v principu představuje zrušení ega. U Kanta se naopak pohlíží na tuto kategorii jako na pojem subjektivní „*neboť veškerý soud z tohoto pramene je estetický, tj. jeho motivem je pocit subjektu a nikoli pojem objektu.*“¹²⁴

¹¹⁸ VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 70-73.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 74.

¹²⁰ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 166.

¹²¹ MAJOR, Ladislav. *Myšlení o divadle I.*, s. 68.

¹²² SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 166.

¹²³ VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 75.

¹²⁴ KANT, Immanuel. *Kritika soudnosti*, s. 71.

4.3 Pojem vznešeného

Pojem krásna byl definován v obecném jako příznivý vztah objektu k subjektu, jenž dochází k vůleprostému poznání. Skutečně se oprošťujeme od vůle, neboť nás příroda vyzývá k estetickému nazírání. U vznešeného je to jinak.¹²⁵ Schopenhauer obohacuje vznešeno o metafyzické poznatky. Objasňuje, že rozdílnost mezi krásou a vznešenem neleží v oblasti transcendentálního, nýbrž empirického, leží totiž ve vnímání subjektu. Schopenhauer se nezaměřuje na přísné odlišení obou estetických kategorií, ačkoli je pro něj toto rozlišení velmi významné.¹²⁶

Klíčovým mezníkem v Schopenhauerově pojetí vznešena je kritika soudnosti, ve které Kant nastiňuje možné cesty k vyřešení problematiky vznešena a tím se odkazuje k jeho obecným metodám. Vznešeno u Schopenhauera propojuje filozofii estetiky a etiky. V podstatě je prezentováno jako pocit totožný pocitu krásného. Jediné jeho odlišení tkví ve způsobu, jímž pocitu krásného a vznešeného dosahujeme. Krásné vnímáme v případě, pokud nedošlo k násilnému odtržení od vůle, kdežto vznešené je vnímáno v momentě, dosáhne-li subjekt stavu čistého vědomí násilím, přesněji násilným odtržením od vztahů k objektu. Předmět se staví nepřátelský vůli jak svou nesmírnou velikostí, jež nejsme schopni bezprostředně vnímat, pak také ohrožující silou.¹²⁷ Nesmírnost a ohrožující síla degraduje velikost lidskosti až v postradatelné nic, jenž se stává prchavým. Ihned přichází na mysl, že vztah vůle k objektu je nepřátelský, přesto vědomí tento vztah nesleduje, nýbrž se pozvedá k čisté kontemplaci a odtud pochází označení vznešeného.¹²⁸

Je patrné, že Schopenhauer ponechává Kantovské pojetí vznešena. Ten jej označuje za něco, co je nepředstavitelně velké, což vyvolává dojem kvantity. Proto je nutné vznešeno rozdělit na matematické a dynamické.¹²⁹ Schopenhauerova nesmírnost odpovídá matematickému vznešenu, které nepodléhá abstraktním představám, ale nedá se poznat smysly.¹³⁰ Zpravidla je matematické vznešeno vzbuzováno bezprostředním vnímáním prostoru kolem nás. Nikoli však prostoru zcela bez objektů, ale prostoru, v němž objekty spatřujeme. Jedině tak jsme schopni si uvědomit svoji nepatrnost například vůči

¹²⁵ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 167.

¹²⁶ VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 99.

¹²⁷ VANDENABEELE, Bart. Schopenhauer, Nietzsche, and the Aesthetically Sublime. In: *Journal of Aesthetic Education*, s. 91.

¹²⁸ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, str. 168.

¹²⁹ KANT, Immanuel. *Kritika soudnosti*, s. 83.

¹³⁰ LIESSMANN, K. Paul. *Filozofie moderního umění*, s. 20.

rozměrným stavbám.¹³¹ Naopak dynamické vznešeno je Kantem spatřováno v moci přírody.¹³² Schopenhauer jej vnímá obdobně. Představuje jej jako ohrožující až ničící sílu přírodních objektů, jejichž kontempace vyzývá k rozporuplným pocitům.¹³³ Následkem matematického a dynamického vznešena bývá povznesení vědomí nad rámec světa jako představy.

Podle Barta Vandenabeele nastává problém v případě, aplikujeme-li strach a hrozbu na vůli. Vůle je průvodcem myšlení a vnímání individua, obojí se zákonitě nachází pod její nadvládou. Paul Guyer uvádí „*that one actively wills to free oneself from his or her own will is, to say the least, rather paradoxa*“¹³⁴ Paradox vychází ze skutečnosti, že pokud se násilně odtrháváme od vůle, musí celý proces vůli podléhat, neboť se jedná o aktivní chtění subjektu, což by odpovídalo logickému rozporu v Schopenhauerově filozofickém systému.¹³⁵ Schopenhauer vysvětluje, že pokud se individuum stává vůleproským subjektem poznání a jeho předmětem kontempace je krásné onoho objektu, pak se nesoustředí na jednotlivé, nýbrž se zaměřuje na ideu. Krása znamená nahlížet ideje bez vztahu k relaci.¹³⁶ Je nutno podotknout, že vůleproště poznání subjektu není spojeno s žádným účelem, ba naopak, je spojeno s čistou inteligencí a ta je prosta veškerého účelu.

Podle Barta Vandenabeele nemůžeme uvažovat, že se intelekt plně odvrací od vůle, emancipuje se od ní a takto zcela odpoután samovolně aktivně působí. Znamenalo by to, že by nebylo možné kvalitativně rozlišovat mezi krásným a vznešeným, neboť jedno a druhé by spadalo pod poklidné vůleproště poznání bez rozdílů. Mimo jiné bychom k němu docházeli strachem, jenž je s pocitem vznešenosti neslučitelný. Schopenhauer ale dochází ke kvalitativnímu rozlišení krásného a vznešeného na základě charakteristik objektu. Za určitých okolností je patrné až zřejmé, že se subjektivní vnímání krásného stává subjektivním vnímáním vznešeného. Předpokládá se, že přírodní síly schopny zničit individuum přináší potěšení, kterého by se jiným způsobem nedostalo. Jedná se především o potěšení, jež je paralelní s čistým předmětem poznání a řídí se nepsanými podmínkami. Tyto podmínky náležejí vznešenosti, obdobně pak nahlížení stálých idejí náležejí estetickému

---

¹³¹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, str. 171.

¹³² KANT, Immanuel. *Kritika soudnosti*, s. 92.

¹³³ LIESSMANN, K. Paul. *Filozofie moderního umění*, s. 20.

¹³⁴ VANDENABEELE, Bart. Schopenhauer, Nietzsche, and the Aesthetically Sublime. In: *Journal of Aesthetic Education*, s. 92.

¹³⁵ Tamtéž, s. 92.

¹³⁶ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 174.

pocitu krásného. Hlavní věcí podmínek zůstává kvalitativní rozlišení krásného a vznešeného.¹³⁷

Nyní se dostáváme k Schopenhauerovo pojetí vznešeného. Vznešeno jako takové je svázáno s podmínkami, za nichž se subjekt odtrhává od vůle. Aby se subjekt povznesl nesmí jej objekt bezprostředně ohrožovat, ale je nutné aby vzbuzoval odpor vůle veskrze zmíněné pocity méněcennosti, nadto pak pocity strachu či nehostinnosti okolí. Pokud by došlo k bezprostřednímu ohrožení, vědomí by se okamžitě navrátilo k vůli a nebylo by možné dosáhnout čisté kontempace. Druhá podmínka náleží světlu, jež bylo přiblíženo v estetické kategorii krásného. Vznešeno dosahujeme kupříkladu pohledem na paprsky slunce odrážející se od ledu pokrývající přírodní masu, sněhem zaváté krajiny, hladinu jezera apod. Další podmínkou je uvědomění si intenzity vznešeného a od něj vycházejících stupňů. Schopenhauerem jsou stupně vznešena nejbliže ilustrovány na příkladu s krajinou, jež svou kontemplací nezaměstnává vůli v plném rozsahu.¹³⁸ Základ pro emancipaci vědomí leží v pohledu na obšírné panorama, lány poseté květinami všeho druhu. Ponechme však krajinu zpustlou, ukazující temnou masu hmoty, pak jistě dojdeme silnějšího prožitku vznešena. Nejsilnější prožitek je dán pohledem na rozbouřené přírodní síly, na neklidné moře či na velmi silnou bouřku. Již nyní vidíme, že poslední stupeň vznešena představuje pro vůli silný podnět k boji, ne však bezprostřední nebezpečí. Přírodní kontempace bez relace k objektům, bez žádostivosti naší vůle a celkového chtění, nás vede na pokraj uvědomění si své zdánlivé nicotnosti. Z toho vyplývá, že pokud bude příroda vystavena hrozivějším elementům, tím více bude umocněn stav vznešena.¹³⁹

Zmínili jsme, že vznešeno přichází v konfrontaci vůle s objekty. Avšak, co nám bylo doposud skryto, byla skutečnost, jakým způsobem by měl být subjekt přesvědčen, že pohled na tak strašlivou scénu je příjemný, že nám způsobuje libé pocity. Pokud se zaměříme na průvodní emoce tohoto fenoménu, zjistíme, že individuum v podstatě zakouší dvě emoce současně, jednak pocit hrůzy z přítomného a pak také pocit příjemného. Zdá se, že právě prožívaný diskomfort zaručuje pocit vznešena, který je navíc umocněn intenzitou prožitku.¹⁴⁰ Abychom byli schopni setrvat v kontemplaci, musíme mít neustálou

---

¹³⁷ VANDENABEELE, Bart. Schopenhauer, Nietzsche, and the Aesthetically Sublime. In: *Journal of Aesthetic Education*, s. 93-94.

¹³⁸ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 168-169.

¹³⁹ Tamtéž, s. 170.

¹⁴⁰ VANDENABEELE, Bart. Schopenhauer, Nietzsche, and the Aesthetically Sublime. In: *Journal of Aesthetic Education*, s. 95.

vzpomínku na vůli.¹⁴¹ Vzpomínka podle Schopenhauera znamená obraz minulého, obraz chtění vůle či vztahu vůle k objektům, která se účastní čistého poznání, avšak chtění přeneseno do minulosti upadá v zapomnění. Vzpomínka plní úlohu „povznesení“ subjektu a je neustále přítomna ve vznešeném, neboť udržuje tento stav v čase.¹⁴² Z těchto důvodů se vznešeno uskutečňuje na základě odvrácení se od vůle k životu, při kterém je nahlédnuto podstaty, což nám pocit krásného nepřináší. Ten naopak nevyžaduje žádnou vzpomínku, žádné vědomí, tím pádem je od vznešeného pocitu méně intenzivní.¹⁴³

4.4 Vznešeno v umění

Otázkou je, zdali je možné aplikovat Schopenhauerovo pojetí vznešena na samotnou oblast umění? Odpověď je ano. Schopenhauer tvrdí, že pocit vznešena představuje jednu z hodnot tragédie „*Naše obliba tragédie nespočívá v pocitu krásy, ale v pocitu vznešenosti; ano, je nejvyšším stupněm tohoto pocitu. Neboť jako nás pohled na vznešené v přírodě odvrací od zájmů vůle, abychom se k němu chovali čistě nazíravě; tak jsme při tragické katastrofě odvráceni od samotné vůle k životu.*“¹⁴⁴ Tragédie je druhem umění, které je považováno za nejvyšší formu pocitu vznešeného.¹⁴⁵

Tragédie je schopna dostát nejvyššího prožitku vznešena, jen pokud v ní účinkuje dobrý herec, který podává svoji individualitu co nejpřesvědčivěji, úkolem herce je podat lidskou povahu v úplnosti. Dobrý herec musí mít podle Schopenhauera vyjma individuality dostatečnou fantazii, aby se mohl plně ztotožnit se svou postavou, aby byl schopen jí odevzdat své nitro. Zároveň musí být vzdělaný, aby pochopil všechny charaktery v plném rozsahu. Vyjma dobrého herce se nám samotná tragédie musí podávat na nejvyšším stupni, aby vznešena bylo dosaženo.

Schopenhauer charakterizuje tragédii jako „*boj člověka s osudem*“.¹⁴⁶ Neznamená to však, aby se člověk postavil osudu čelem, to by bylo troufalé, tragédie je tedy reprezentantem lidského pobývání jako takového.¹⁴⁷ Tragédie nám umožňuje podávat trojí

¹⁴¹ VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 108-109

¹⁴² SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 169.

¹⁴³ VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 110-113.

¹⁴⁴ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 318.

¹⁴⁵ VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 119.

¹⁴⁶ SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga i paralipomena*, s. 242-243.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 243.

gradaci. První je dána náhodou, děj je doprovázen vtípem a pozornost diváka je udržována pomocí nezaújatého sledování jednajícího herce a jeho účelu. Druhá je dána soucitem diváka, kdy se divák ztotožňuje s hercem, se kterým společně postupuje dějem. Třetí způsob gradace tragédie se ukazuje být tou nejsilnější, projevuje se v něm veškeré utrpení a bolest člověka.¹⁴⁸

Tragédie konfrontuje diváka se zbytečností či hořkostí života a tím i marností všech našich individuálních snah. Divák usoudí, že nejlepší je odvrátit se od vůle, že je lepší odtrhnout se od života, aby již nebyl nadále nucen dívat se na zlo. Prostřednictvím tragédie divák nedochází pouze ke zřeknutí se vůle, ale také k otřesenosti, která vychází z bolestné scény odehrávající se na jevišti. Ústřední věcí pocitu vznešena je dvojí pocit; negativní a pozitivní. V rámci tragédie byla až doposud řeč o negativním pocitu, pomocí něhož dosahujeme vznešena. Nyní je důležité zaměřit se na pozitivní pocit, jež je také průvodcem vznešena. Pocit libosti je vzbuzován pohledem na něco vůli zcela protikladného, neboť divák ve snaze odvrátit se od vůle k životu shledává v onom protikladném oblibu.¹⁴⁹

Bart Vandenabeele dodává, že tragédie na rozdíl od ostatních druhů umění podává vznešeno takovým způsobem, které je spojeno s individualitou, neboť pocit vznešena se dotýká jednotlivce, který je schopen empatizovat s postavami a událostmi na jevišti. Tragédie tudíž nenabízí čistý estetický prožitek vznešena, ale nutí každého z nás odvrátit se od vůle k životu. Nutí nás být otřesenými z hrůzné scény, kterou nám tragédie prezentuje. Z toho vyplývá, že tragédie vyžaduje osobní reakci a zve nás k ní. Ať už se jedná o empatii diváka s jednou z postav či skutečné odvrácení individua na základě popření vůle k životu.¹⁵⁰ Vznešeno v tragédii je podle Schopenhauera vznešeno aplikované na etiku a je spojováno se vznešeným charakterem. Vůle vznešeného charakteru je nenásilná a prosta jakéhokoli vztahu k okolním předmětům, lidem nebo individuím. „*Takový charakter bude potom lidi sledovat čistě objektivně, ne však podle vztahů, které by mohli mít vůči jeho vůli*“¹⁵¹ Bart Vandenabeele uznává, že efekt tragédie je „analogický“ k pocitu vznešena, neboť mění naší náladu z estetické na etickou. Diváková nálada se dá připodobnit soucitu s ostatními individui, je jakýmsi způsobem porozumění života, který je analogický

---

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 244.

¹⁴⁹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý, s. 318.

¹⁵⁰ VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 154-155.

¹⁵¹ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 171.

Schopenhauerovu vůleprostému čistému poznání. Při pohledu na tak strašlivou scénu divák dochází k odříkání, k úplnému zrušení vůle k životu.¹⁵²

Vyjma tragédie se u Schopenhauera setkáváme s krátkou poznámkou týkající se vznešena v architektuře. Architektura je schopna vyvolat matematické vznešeno. To je dáno prostorem, který je bezprostředně vnímatelný. Například při pohledu na architekturu, která se našemu nazírání zpřístupňuje v prostoru, tedy ve třech dimenzích, pocítujeme vznešeno. Velikost stavby, mohutnost mas, z nás činí postradatelné nic. „*Pocit vznešeného zde vzniká uvědoměním si mizivé nicoty našeho vlastního těla před velikostí, která z druhé strany sama leží jen v naší představě a které jsem jako poznávající subjekt nositelem.*“¹⁵³

Schopenhauer podává originální pohled na vznešeno v přírodě, ale i na vznešeno v umění. Vznešeno jako estetická kategorie představuje zkušenost subjektu, prostřednictvím které dochází k objektivnímu poznání. Je to způsob, jak se osvobodit od individuality a vůle. Je to způsob, kterým se lidská bytost zapojuje do posvátného významu přírody související také s našim místem v ní. Pocitu vznešena nelze dosáhnout jinou cestou, než pomocí zkušenosti. Paradoxně s tím, nabízí estetická zkušenost místo pro odpočinek. Z tohoto místa můžeme sledovat naše životy a souhlasit s tím, co jsme učinili. Nejen příroda, ale i několik geniálních uměleckých děl dovádí jedince k intenzivním prožitkům, které jsou srovnatelné s hlubokým pocitem sounáležitosti, jehož klíčovou hodnotou je vykoupení z nadvlády vůle.¹⁵⁴

---

¹⁵² VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 159-160.

¹⁵³ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první, s. 171.

¹⁵⁴ VANDENABEELE, Bart. *The Sublime in Schopenhauer's Philosophy*, s. 175-176.

5. Závěr

Bakalářské práce představila Schopenhauerovo pojetí vznešena v umění. Arthur Schopenhauer patří mezi významné německé filozofy 19. stol. Ve svém stěžejním díle *Svět jako vůle a představa* se zabývá teorií poznání, která se úzce pojí s problémem vztahu objektu a subjektu. K vyřešení tohoto vztahu přichází s filozofií vůle.

Vůle se stává předmětem poznání viditelného světa. Není však pouze individuální představou, ale objektivuje se v organické i anorganické přírodě. Objektivace vůle odkazuje ke skutečnosti, že za jevem odehrávajícím se v čase, prostoru a kauzalitě, je skryta podstata. Podstata, kterou Kant nazval věcí o sobě, je u Schopenhauera právě nazývána vůlí. Ta se objektivizuje prostřednictvím idejí. Schopenhauer se tak inspiroval Kantovým a Platónovým učením. Přistoupili jsme k tomu, že skutečnost má dva aspekty. Vůli jako představu a vůli jako věc o sobě. První z jmenovaných představuje lidské jednání. Je tedy představou toho, co chceme uskutečnit a zároveň vybíráme mezi různými možnostmi jak tuto věc uskutečnit. Druhé jmenované se pojí k chtění samotnému a vyjadřuje původ žádosti.

Schopenhauerovu pojetí vůle je nutno znát před přístupem k umění, neboť umění pracuje s pojmy vůle, ideje a představy. Jedná se o oblast, ve které individuum uniká z nadvlády vůle pouhým nazíráním a poznává obecně. Což znamená, že objektem poznání je podstata, nikoli konkrétní jev. Ideje jsou obecnosti na nejvyšším stupni a jsou předmětem géniova poznání. Génius je umělec, jenž tyto ideje zprostředkovává pomocí svého uměleckého díla a dává je poznat divákovi. Umění je Schopenhauerem prezentováno jako objekt estetického nazírání, kdy se subjekt povznáší nad vůli a nachází se ve stavu, v němž je téměř prost vůle. Jednotlivé druhy umění jako architektura, sochařství, malířství a poezie zprostředkovávají ideje. Pouze hudba však napodobuje vůli jako věc o sobě. Tudíž je jediná, odlišená od ostatních, která hovoří o podstatě, nikoli o idejích.

Prostřednictvím estetické teorie docházíme k estetickým kategoriím krásného a vznešeného. Tyto pocity jsou vyjádřeny čistým vůleprostým poznáním a jejich rozdílnost leží pouze v dosažení vůleprostého poznání. Zatímco krásný pocit nás poklidně přenáší do stavu kontempace, je pocit vznešeného vyvolán násilným odtržením od vůle. Přičemž vědomí subjektu je vyplněno objektem. Což znamená, že subjekt ztrácí vědomí sebe sama a své individuality a je naplněn zcela vědomím objektu. V souvislosti se vznešenem jsme v

kontemplativním stavu, tedy ve stavu vznešenosti, udržování prostřednictvím vzpomínky na vůli, respektive na vůli a její relaci k objektům. Vzpomínka na vůli neumožňuje subjektu se plně vzdát vůle a nahradit vědomí objektem.

V poslední části této práce jsme poukázali na Schopenhauerovo vznešeno v umění. Shledali jsme, že některé umělecké druhy, mezi které patří architektura a tragédie vznešeno skutečně vzbuzují. Například tragédie je schopna vzbudit vznešeno prostřednictvím znázornění hrůzných scén života, při nichž je individuum nuceno se odvrátit od vůle k životu, od té hrůzy a neštěstí. Architektura naopak vzbuzuje vznešeno prostřednictvím své velikosti. Jelikož se stavby ve své mohutnosti podávají divákovi ve třech dimenzích, způsobují pocit vznešena, neboť se divák ve srovnání s velikostí staveb stává něčím nepatrným.

Na závěr bych dodal, že ačkoli se nechal Schopenhauer inspirovat Kantem a Platónem, přináší originální pohled nejen na estetickou teorii, ale také na samotný pocit vznešenosti a krásy. Na základě obou estetických kategorií docházíme k čistému poznání, které je prosto vůle. Estetickou zkušenost Schopenhauer představuje jako způsob, kterým se dostáváme do sféry, kde nepůsobí chaos, bolest, ani jiné strasti pomíjivého lidského života.

6. Seznam použité literatury

ABENDROTH, Walter. *Schopenhauer*. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-85885-34-4.

KANT, Immanuel. *Kritika soudnosti*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1975. 271 s.

LIESSMANN, K. Paul. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-444-2

MAJOR, Ladislav. *Myšlení o divadle I*. Praha: Herrmann a synové, 1993.

MAJOR, Ladislav. Schopenhauerova filosofie člověka. In : *Filosofický časopis*, roč. 46, č. 5. Praha: Filosofický ústav Akademie věd České republiky v Praze, 1998, 890 s. ISSN 0015-1831.

MANN, Thomas. *Schopenhauer: nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera*. Olomouc: Votobia, 1993. ISBN 80-85619-57-1.

MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy západního myšlení*. 1. vyd. v čes. jaz. Praha: Prostor, 1997. 707 s. ISBN 80-851-9061-3.

POPELOVÁ, Jiřina. *Rozpad klasické filosofie*. Praha: Nakladatelství SVOBODA, 1968.

SCHOPENHAUER, Arthur. *O vůli v přírodě a jiné práce*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007. ISBN 8-200-1547-7

SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga a paralipomena: malé filosofické spisy*. 2. svazek. 1. vyd. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2011. 372 s. ISBN 978-80-7415-045-6.

SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek první. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1998. ISBN 80-901916-4-9.

SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Svazek druhý. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1998. ISBN 80-901916-4-9.

THEODOR, W. Adorno, *Estetická teorie*. Přeložil D. Prokop, Praha: Panglos, 1997.

VANDENABEELE, Bart. Schopenhauer, Nietzsche, and the Aesthetically Sublime. In : *Journal of Aesthetic Education*, 37(1), 2003, s. 90-106.

VANDENABEELE, Bart. *Sublime in Schopenhauer's Philosophy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005, 224 s. ISBN 978-1-137-35868-4

7. Resumé

This bachelor thesis deals with the Arthur Schopenhauer's concept of sublime in the context of his thoughts on aesthetic contemplation and art. At first, it focuses important concepts of Schopenhauer's philosophy, the nature of subject-object relation, the will and representation in particular. Further, it presents Schopenhauer's idea of the role of art in human life and his concept of the hierarchy of various arts. In this connection, Schopenhauer's concept of artistic geniality is analysed as well. The last chapter issue of aesthetic contemplation and aesthetic categories of beautiful and sublime are approached. The bachelor thesis applied Schopenhauer's idea of sublime to the tragedy and music.